

UCHWAŁA

Dnia 17 września 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z wniosku Stowarzyszenia Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi
Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych "Kopipol" w K.

przy uczestnictwie Agaty Z.

o udzielenie zabezpieczenia,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 4 września 2009 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Apelacyjny w S.

postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2009 r., sygn. akt I ACz 715/08(I ACz 181/09),

"Czy roszczenie organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi o udzielenie informacji niezbędnych dla dochodzenia opłat przewidzianych w art. 20 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.) podlega rozpoznaniu w trybie procesu czy postępowania zabezpieczającego?"

podjął uchwałę:

Żądanie organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi udzielenia na podstawie art. 105 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.) informacji niezbędnych do określenia wysokości dochodzonych przez nią opłat, określonych w art. 20 ust. 1 pkt 2, podlega rozpoznaniu w postępowaniu procesowym.

Uzasadnienie

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało na etapie rozpoznawania przez Sąd Apelacyjny w S. zażaleń na postanowienie Sądu Okręgowego w S. z dnia 12 sierpnia 2008 r. uwzględniające częściowo, bo za okres od 2 lipca 2003 r. do 31 lipca 2008 r., wniosek Stowarzyszenia Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych „Kopipol” w K. o zobowiązanie Agaty Z. do udzielenia szczegółowo opisanych we wniosku informacji o sprowadzanych i sprzedawanych urządzeniach reprograficznych oraz o zobowiązanie uczestniczki do przekazania wnioskodawcy dokumentów z tym związanych. Żądanie udzielenia informacji, oparte na treści art. 20 i art. 105 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tj. Dz. U. z 2006 r., Nr 90, poz. 631 ze zm. nazywanej dalej, jako „pr. aut.”) zostało rozpoznane na posiedzeniu niejawnym jako sprawa o zabezpieczenie niemajątkowe.

Wątpliwości, jakie ujawniły się przy rozpoznaniu zażalenia dotyczyły tego, czy norma art. 105 ust. 2 pr. aut. przewidująca prawo po stronie organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi do domagania się informacji, jeśli ma to znaczenie dla określenia wysokości opłat przewidzianych w art. 20 tej ustawy, ma charakter materialnoprawny, czy też należy do kategorii norm procesowych

zbliżonych do zabezpieczenia powództw, o których mowa w art. 80 ust. 1 pkt 2 pr. aut. Sąd Apelacyjny, po wskazaniu na występujące w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżności odnośnie do trybu postępowania, w których rozpoznawane są sprawy o udzielenie informacji, skłaniając się do pierwszego poglądu, wskazał, że określone w art. 20 pr. aut. opłaty wiążą się z użytkowaniem prawnie dozwolonym, nie wchodzą w zakres autorskich praw majątkowych i nie poddają się regulacji przewidzianej w art. 80. Organizacje zbiorowego zarządzania nie mają legitymacji do dochodzenia roszczeń określonych w art. 79 pr. aut. a tym samym do korzystania ze środków wskazanych w art. 80. Skutkiem przyjęcia, że norma art. 105 ust. 2 prawa autorskiego ma charakter materialnoprawny jest rozpoznanie opartego na niej roszczenia, zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c., w postępowaniu procesowym

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przed przystąpieniem do zasadniczych rozważań należy podkreślić, iż w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego problem charakteru prawnego normy zawartej w art. 105 ust. 2 pr. aut. i trybu dochodzenia wynikającego z niego uprawnienia do żądania udzielenia informacji został podjęty jedynie w wyroku z dnia 8 grudnia 2000 r., I CKN 971/98 (OSNC 2001/6/97) i to na marginesie zasadniczych rozważań dotyczących obowiązywania i zasięgu czasowego ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim. Sąd Najwyższy wskazał, że cały art. 105 pr. aut. jest przepisem prawa materialnego, a uprawnienie organizacji zbiorowego zarządzania do ochrony praw autorskich lub pokrewnych zwalnia ją od obowiązku wykazywania (w zakresie pola eksploatacji określonego w zezwoleniu – art. 104 ust. pr. aut.) upoważnienia do reprezentacji, zarówno w procesie o zapłatę, jak i w ewentualnym procesie o ujawnienie informacji i dokumentów (art. 105 ust. 2 pr. aut.).

W orzecznictwie sądów powszechnych ta sama kwestia była różnie rozstrzygana, czego wyrazem są orzeczenia przytoczone w uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego, przy czym dla porządku należy przytoczyć kolejne postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 czerwca 2009 r. (sygn. akt I ACz 852/08, nie publ.), które utrzymuje dotychczasową linię orzecznictwa tego Sądu

opartą na założeniu, że art. 105 ust. 2 pr. aut. jest normą o charakterze materialnoprawnym, konstruującą samodzielne roszczenie rozpoznawane w procesie.

Postępowanie o udzielenie informacji i udostępnienie dokumentacji jest rozwiązaniem nowym, niemającym odpowiednika w ustawie z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim (Dz. U. Nr 34, poz. 234 ze zm.). Przewiduje go przede wszystkim art. 80 pr. aut., który w ust. 1 pkt 2 dopuszcza rozpoznanie wniosku mającego w tym interes prawny o zobowiązanie naruszającego autorskie prawa majątkowe o udzielenie informacji i udostępnienia, określonej przez sąd, dokumentacji mającej znaczenie dla roszczeń, o których mowa w art. 79 ust. 1. Ponieważ nowelizacja prawa autorskiego dokonana ustawą z dnia 9 maja 2007 r. (Dz. U. Nr 99, poz. 662), której celem była harmonizacja polskich uregulowań z prawem unijnym, między innymi przez implementację dyrektywy 2004/48 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz. Urz. UE. L. 04.157.45), utrzymała dotychczasowe brzmienie art. 80 ust. 1 pkt 2, nie zostały usunięte wyrażane zarówno w literaturze, jak i w judykaturze wątpliwości co do charakteru prawnego tej instytucji, zwłaszcza co do jej związku z przepisami kodeksu postępowania cywilnego regulującymi postępowanie zabezpieczające (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 września 1997 r., I CZ 95/97, Prok. i Pr. 1999/6/31). W wyniku wspomnianej nowelizacji, w art. 80 ust. 1 pkt 3 pr. aut. zakres podmiotowy obowiązku informacyjnego mającego znaczenie dla roszczeń określonych w art. 79 ust. 1 - poza naruszającymi prawa autorskie – został rozszerzony na inne osoby.

Ze względu na specyfikę praw autorskich zasadniczo nie jest możliwe samodzielne ustalenie przez podmiot uprawniony, czy doszło do ich naruszenia i jaki jest zakres tych naruszeń. Do naruszania praw autorskich na ogół dochodzi w taki sposób, że nawet przy dołożeniu najwyższej staranności po stronie uprawnionego nie jest możliwe ich zarejestrowanie. Tym między innymi tłumaczy się wprowadzenie obowiązku informacyjnego do konstrukcji stosunku zobowiązaniowego z zakresu prawa autorskiego oraz prawa własności

przemysłowej (art. 286¹ ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (Dz. U. Nr 119, poz. 1117 ze zm.).

Art. 80 ust. 1 prawa autorskiego nie jest jedynym rozwiązaniem, które umożliwia domaganie się przekazania informacji oraz dostępu do dokumentacji; przewidują go również art. 47 i art. 105 ust. 2. Porównanie każdego z nich pozwala stwierdzić, że nie mają one jednolitego charakteru.

W teorii prawa cywilnego zasadnie przyjmuje się, że jeśli uprawnienie zostaje ściśle skonkretyzowane pod względem treści i podmiotu oraz gdy temu uprawnieniu jest jednocześnie podporządkowany obowiązek innego podmiotu, tak skonstruowana norma prawna ma charakter materialnoprawny i w przypadku uchylania się przez zobowiązanego od wykonania nałożonego na niego obowiązku, przybiera ona postać roszczenia, które może być dochodzone na drodze sądowej. W zakresie egzekucji obowiązku nałożonego przez sąd zastosowanie znajdzie art. 1050 k.p.c. Taki charakter nadaje się normie zawartej w art. 47 pr. aut. Zgodnie z jego treścią, gdy wynagrodzenie podmiotu autorskich praw majątkowych zależy od wysokości wpływów z korzystania z utworu, twórca ma prawo do otrzymania informacji i wglądu w niezbędnym zakresie do dokumentacji mającej istotne znaczenie dla określenia wysokości tego wynagrodzenia. Podmiotem zobowiązanym do przekazania informacji jest każdy podmiot zobowiązany do zapłaty twórcy wynagrodzenia i to bez względu na źródło powstania obowiązku zapłaty. Poza tymi postanowieniami art. 47 pr. aut. nie zawiera żadnych regulacji procesowych.

Podobny charakter ma norma zawarta w art. 105 ust. 2 pr. aut., chociaż różny jest zakres jej zastosowania. Obok ustalenia wynagrodzenia, roszczenie informacyjne służy ustaleniu wysokości opłat dochodzonych przez organizacje zbiorowego zarządzania. Zasadniczym uprawnieniem przysługującym i to wyłącznie organizacji zbiorowego zarządzania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r. sygn. akt V CSK 22/08, OSNC/ZD, nr 1, poz. 15) jest uzyskanie od producentów i importerów urządzeń reprograficznych świadczenia uregulowanego w art. 20 ust. 1 pkt 2 pr. aut. w postaci opłaty w wysokości nieprzekraczającej 3% kwoty należnej z tytułu sprzedaży tych urządzeń.

Roszczenie informacyjne stanowi uprawnienie pomocnicze w ramach tego samego stosunku zobowiązaniowego, które skierowane do tych samych podmiotów zobowiązanych służy zapewnieniu realizacji uprawnienia zasadniczego. Uzyskane w procesie informacje stanowią podstawę do ustalenia wysokości świadczenia przysługującego organizacji zbiorowego zarządzania bez względu na to, czy organizacja ta zamierza dochodzić opłat na drodze sądowej. Przykładem podobnego, pomocniczego charakteru roszczenia jest powództwo oparte na art. 459 § 1 k.c. o sporządzenie spisu rzeczy należących do zbioru rzeczy lub spisu przedmiotów wchodzących w skład masy majątkowej skierowane do zobowiązanego do wydania zbioru rzeczy lub masy majątkowej albo do udzielenia wiadomości o zbiorze rzeczy lub o masie majątkowej.

Poza materialną konstrukcją stosunku zobowiązaniowego, art. 105 ust. 2 pr. aut., podobnie jak art. 47 tej ustawy, nie zawiera żadnych wskazówek co do dochodzenia opartego na jego treści roszczenia informacyjnego. Dlatego kwalifikując wszczętą na jego podstawie sprawę należy uwzględnić przewidziane w art. 13 § 1 k.p.c. domniemanie postępowania procesowego. Należy podkreślić, że nie chodzi w nim tylko o podział na postępowanie procesowe i nieprocesowe, ale także na postępowania zabezpieczające i egzekucyjne. W ustawie Prawo autorskie nie ma przepisu, który odsyłałby „sprawy informacyjne” do trybu postępowania nieprocesowego, zabezpieczającego lub egzekucyjnego.

Także kryteria teoretyczne nie dają jednoznacznych podstaw do odstąpienia od zasady rozpoznawania w procesie spraw, o których mowa w art. 105 ust. 2 w związku z art. 20 ust. 1 pkt 2 pr. aut. Postępowanie zabezpieczające, pomimo pomocniczego charakteru w stosunku do postępowania rozpoznawczego oraz egzekucyjnego, cechuje samodzielność funkcjonalna i strukturalna. Samodzielność funkcjonalna wyraża się tymczasowym - przez zabezpieczenie - charakterem udzielonej ochrony. Postępowanie zabezpieczające jest ponadto postępowaniem w pełni odrębnym od postępowania rozpoznawczego, a jego akcesoryjny charakter przejawia się w tym, że postępowanie zabezpieczające zawsze musi nawiązywać do określonego postępowania rozpoznawczego, które także może być wszczęte w przyszłości. Tymczasem postępowanie informacyjne

przewidziane w art. 105 ust. 2 w związku z art. 20 ust. 1 pkt 2 pr. aut. nie jest immanentnie związane z innym postępowaniem rozpoznawczym. Uzyskane w nim dane mogą jedynie służyć do kontroli danych, które zostały wcześniej dobrowolnie przekazane lub do dokonania podziału świadczeń pomiędzy uprawnionymi twórcami i wydawcami. Stąd też w tych sprawach bezprzedmiotowy byłby obowiązek wyznaczenia terminu do wszczęcia postępowania rozpoznawczego (art. 733 k.p.c.).

Samo podobieństwo treści żądania określonego art. 105 ust. 2 i art. 80 ust. 1 pkt 2 pr. aut. nie uzasadnia rozpoznania przedmiotowego roszczenia informacyjnego organizacji zbiorowego zarządzania w postępowaniu zabezpieczającym. Na gruncie Prawa własności przemysłowej (art. 286¹ ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. j.t. Dz. U. z 2003 r., Nr 119, poz. 1117 ze zm.) w ramach regulacji autonomicznego postępowania zabezpieczającego, przy konstrukcji podobnego obowiązku informacyjnego, inaczej niż w prawie autorskim, używa się pojęcia „roszczenie”, co pozwala traktować roszczenie informacyjne jako roszczenie materialne. Przewidziane natomiast w art. 80 ust. 1 pkt 2 pr. aut. postępowanie informacyjne prowadzone w sposób właściwy dla postępowania zabezpieczającego zostało podporządkowane wyłącznie roszczeniom z tytułu naruszenia autorskich praw majątkowych wynikających z art. 79 ust. 1 pr. aut. Opłaty inkasowane na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 pr. aut. na rzecz organizacji zbiorowego zarządzania stanowią formę kompensaty uszczerbku doznawanego przez twórców i wydawców na skutek kopiowania utworów w ramach użytku osobistego, dozwolonego z mocy art. 23 pr. aut. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 22/08, roszczenie o opłaty z tytułu sprzedaży urządzeń reprograficznych umożliwiających kopiowanie całości lub części egzemplarza opublikowanego utworu przysługuje organizacjom zbiorowego zarządzania działającym na rzecz twórców lub wydawców, a nie twórcom lub wydawcom. Twórcy, których utwory są kopiowane w ramach własnego użytku osobistego, nie mają roszczenia o wynagrodzenie w stosunku do kopiujących, jak również nie mają roszczenia o wypłatę wynagrodzenia do organizacji zbiorowego zarządzania. Opłaty przewidziane w art. 20 ust. 1 pkt 2 pr. aut. stanowią w relacjach pomiędzy organizacją zbiorowego zarządzania

a producentami i importerami urządzeń szczególny rodzaj obowiązkowego świadczenia, które dopiero w dalszej kolejności przypada twórcom i wydawcom według kryteriów przewidzianych w art. 20 ust. 4 pr. aut.

Jeśli w art. 80 ust. 1 pkt 2 pr. aut. zostały wyraźnie określone kategorie roszczeń, które mogą być zabezpieczone przez wydanie zarządzeń tymczasowych w ramach postępowania rozpoznawczego, bądź przed wytoczeniem powództwa, to roszczenia nienależące do tych kategorii, podlegają zabezpieczeniu według ogólnych zasad, określonych w art. 730 i nast. k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

/tp/